

Nr 176.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1945 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen nr 247 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 9 mars 1945, föreslagit, att riksdagen måtte förklara sig lämna utan erinran, att tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1947 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal icke sker från statens sida.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehåft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr E. Hage m. fl., (I: 165) och den andra inom andra kammaren av herr O. W. Lövgren m. fl. (II: 267), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t före utgången av den 30 september 1945 ger TGO tillsägelse om att staten ämnar använda sin rätt till inlösen av de stamaktier i LKAB, som befinna sig i dess ägo;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr S. Linderot (I: 351) och den andra inom andra kammaren av herr O. W. Lövgren m. fl. (II: 267), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam utredning och förslag om överförande i statlig besittning och på skäligen villkor av de i privat eller halvprivat besittning varande viktigare mineraltillgångarna.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna I: 351 och II: 267.

Departementschefen har för egen del bland annat erinrat, att naturrikedomarna i de norrbottniska malmfälten av olika anledningar ansetts intaga en sådan särställning, att man oberoende av skilda ekonomiska samhällsuppfattningar kunnat förorda deras överförande i samhällets ägo. Då under tider av ekonomiska påfrestningar slitningar mellan enskilda och allmänna intressen möjligen kunde väntas, vore det i och för sig önskvärt, att den sedan gammalt uppdragna linjen fullföljdes och att staten förvärvade den fulla

äganderätten till dessa malmfält. I anslutning härtill har departementschefen emellertid anfört följande.

Det är emellertid nu lika litet som tidigare möjligt att praktiskt förverkliga denna önskan utan hänsyn till det pris, som behöver erläggas för inlösen av de enskilda aktieägarnas andel. I det föregående har redogörelse lämnats för de preliminära beräkningar som verkställts rörande den sannolika storleksordningen av inlösningssumman enligt 1927 års avtal. Beräkningen slutar på en summa av omkring 400 miljoner kronor, för den händelse inlösen begäres av staten, och på ett omkring 50 miljoner kronor lägre belopp, om inlösen på grund av oenighet om de framtida järnvägsfrakterna skulle påfordras av TGO. Huruvida de sålunda framräknade summorna skola anses utgöra ett skäligt pris eller ej, torde bli föremål för olika omdömen i den mån man därvid utgår från olika uppfattningar angående skäligheten i de avtal som reglerat förhållandet mellan TGO och svenska staten. Vill man bortse härifrån och i stället anlägga rent kommersiella synpunkter, har man närmast att hålla sig till de kalkyler som uppgjorts över förutsättningarna för att en lösesumma av nämnd storleksordning skall kunna förräntas. Det är icke möjligt att uttala någon grundad mening om, huruvida dessa förutsättningar komma att föreligga. De ovissa faktorer, med vilka man i detta fall har att räkna, äro alltför talrika. Enligt min mening är det icke heller nödvändigt att söka ett svar på denna förräntningsfråga för att komma till en bestämd uppfattning om hur frågan om prisets skälighet bör från statens sida bedömas. Följande synpunkter förefalla därvid vara avgörande.

Malmavtalet förutser rätt för staten att vart tionde år, med början 1947, begära inlösen av aktierna i enskild ägo. Den senast förflutna tioårsperiodens vinst per ton malm blir avgörande för priset. Den period vars vinstresultat skall läggas till grund för en inlösen 1947, har för malmbrytningen varit en tid av enastående högkonjunktur. Den starka ökningen av de brutna kvantiteterna har sänkt genomsnittskostnaden och stegrat vinsten, samtidigt med att en fortgående rustningskonjunktur gynnsamt påverkat priserna. Slutsatsen blir att den på dessa säregna omständigheter grundade lösesumman måste framstå såsom på längre sikt onormalt hög och utan allt tvivel högre än vad man å statens sida tidigare väntat.

Jag finner mig av anförda skäl böra förorda, att tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB i enlighet med föreskrifterna i gällande malmavtal nu icke göres från statens sida. Med hänsyn till frågans räckvidd torde riksdagen böra beredas tillfälle att taga ställning till detta förslag, innan slutligt avgörande träffas.

För den händelse riksdagen biträder uppfattningen, att tillsägelse om inlösen icke bör ske, kan fråga uppkomma om förvärv av TGO:s aktier i LKAB på andra och för staten gynnsammare villkor än de som vid tillsägelse om inlösen automatiskt träda i tillämpning. De skäl jag i det föregående anfört rörande det önskvärda i att staten förvärvar hela äganderätten, synas mig så bärande, att det förtjänar undersökas om möjligheter föreligga till sådant förvärv. Frågan om eventuell inlösen på andra villkor än de avtalade har ansetts böra tagas upp med bolaget, först om och när beslut fattats, att inlösningrätten enligt avtalet icke skall utnyttjas av staten. Det är sålunda ovisst huruvida bolaget anser sig kunna överväga en sådan inlösen. Om så skulle befinnas vara fallet, torde hinder icke böra möta att förhandlingar i ämnet upptagas med bolaget.

Utskottet.

Såsom departementschefen erinrat ha naturrikedomarna i de norrbott-niska malmfälten av olika anledningar ansetts intaga en sådan särställning,

att man oberoende av skilda ekonomiska samhällsuppfattningar kunnat förorda deras överförande i samhällets ägo. Utskottet delar denna uppfattning och anser, att en sådan överföring bör äga rum så snart detta kan ske på rimliga villkor. De faktorer, som äro bestämmande för lösesumman, hava emellertid i hög grad förskjutits av de gångna rustningsårens abnorma förhållanden och utskottet måste dela departementschefens uppfattning, att till följd härav den i gällande avtal stadgade rätten för staten att vart tionde år begära inlösen ej lämpligen bör år 1947 begagnas.

Även om sålunda avtalsmässig tillsägelse om statsinlösen icke nu sker torde dock i enlighet med vad departementschefen uttalat förtjäna undersökas, huruvida ej möjligheter föreligga till ett statsförvärv av TGO:s aktier i LKAB under avtalstiden.

Vad angår den i motionerna I: 351 och II: 548 framförda frågan om ett allmänt överförande i statlig besittning av viktigare mineraltillgångar anser utskottet detta spörsmål icke böra upptagas till behandling i samband med förevarande proposition.

Med tillstyrkande alltså av propositionen och avstyrkande av motionerna hemställer utskottet,

a) att riksdagen må förklara sig lämna utan erinran, att tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1947 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal icke sker från statens sida;

b) att motionerna I: 165 och II: 267 ej må av riksdagen bifallas;

c) att motionerna I: 351 och II: 548 ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 5 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.